

---

*Володимир
Фадєєв*

ВІДДІЛ ФІЛОСОФСЬКИХ ПРОБЛЕМ ЕТНОСУ ТА НАЦІЇ: актуальні проблеми крізь призму міждисциплінарного підходу

В Інституті філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України активно проводяться дослідження етнічних і національних процесів. Ця сфера досліджень має міждисциплінарний характер, поєднуючи творчі добробки різних соціальних дисциплін, що в той чи той спосіб заторкують етнічну проблематику: соціальної філософії, етнології, історії, соціології, політології тощо. Впродовж тривалого часу дослідження етнічності здійснювали у відділі соціальної філософії, де в 1990-ті роки існував сектор філософії і соціології етносу та нації (згодом група дослідників) під керівництвом канд. філос. наук Б. Попова. За час існування сектору в ньому виконували планові теми з цієї проблематики, результати яких було відображено у численних статтях та кількох колективних монографіях.

В травні 2005 року на основі цієї групи науковців було створено сектор (з 2010 року — відділ) філософських проблем етносу і нації з метою дослідження теоретичних аспектів етнічних і національних процесів. Керівником цього наукового підрозділу було обрано канд. філос. наук В. Фадєєва. До складу групи дослідників увійшли: канд. філос. наук В. Багінський, пров. інж. Т. Гук, д-р філос. наук, проф. М. Мокляк, д-р соціол. наук, проф. О. Нельга, канд. філос. наук, Г. Носова, канд. філос. наук Б. Попов. Головним напрямком роботи співробітників стали розроблення нового та вдосконалення наявного теоретико-методологічного інструментарію

вивчення етнічності. Співробітники відділу працювали над темами, пов'язаними з різними соціально-філософськими і загальнотеоретичними проблемами дослідження етнічних і національних процесів, з порівняльним аналізом підходів щодо їх вивчення, розроблених вітчизняними та зарубіжними дослідниками. Міждисциплінарний характер роботи науковців дістав вираження у реалізації кількох планових тем відділу та низки проектів за цільовою тематикою.

Першою науково-дослідницькою роботою, реалізованою співробітниками підрозділу, стало дослідження за темою «Національні, соціально-політичні та культурні практики за умов глобалізації» (2005–2006), що було розпочато ще у відділі соціальної філософії. Метою роботи був систематизований аналіз впливу глобалізаційних перетворень на соціокультурні, соціально-політичні та національні практики, їхні безпосередні та опосередковані наслідки, а також філософсько-методологічні засади розв'язання соціальних і політичних проблем у сучасному світі. В процесі його здійснення було реконструйовано еволюцію теорії соціальної практики і знайдено, враховуючи актуальний етап її розвитку, «точки дотику» між підходами щодо концептуалізації соціальної практики та наявними соціально-політичними і культурними змінами.

Наступні науково-дослідницькі роботи відділу розвивали обраний напрямок дослідження, роблячи наголоси на окремих питаннях, пов'язаних з вивченням етнічних і національних процесів. Зокрема, в темі «Національна ідентичність пізньомодерної доби: соціальні стереотипи та стратегії ідентифікації» (2006–2009) увагу дослідників було зосереджено на аналізі фундаментальних характеристик пізнього модерну та його впливу на національну ідентичність, а також на способах розв'язання проблем, викликаних принциповими змінами умов її формування. Спроби вдосконалити наявний теоретико-методологічний інструментарій дослідження етнічності було здійснено в темах «Етнічність у структурі соціокультурних відмінностей» (2009–2012) та «Етнічний вимір соціокультурних перетворень» (2012–2015). Пропонований в рамках цих робіт підхід виходить з того, що етнічна приналежність є однією з багатьох форм соціокультурної ідентифікації та диференціації, що, актуалізуючись за певних умов, відіграє роль організаційної оболонки при налагодженні специфічної (етнічної) форми соціального зв'язку. Таким чином, дослідницьку увагу було зосереджено на процесах актуалізації етнічності в певному соціокультурному середовищі. На відміну від поширених сьогодні досліджень національної ідентичності, що займаються частогусто соціально-психологічними та ідеологічними питаннями, в дослідженнях відділу значно більший наголос робили на вивченні соціальної структури та чинників, що впливають власне на процеси ідентифікації.

Крім виконання планових науково-дослідницьких тем, у відділі проводили дослідження за цільовою тематикою: «Прогнози соціокультурного розвитку українського суспільства в контексті глобалізації» (2008), «Цін-

нісно-нормативні засади регулювання міграційних процесів: українські перспективи і європейський досвід» (2009), «Форми соціальної інтеграції за умов структурних перетворень в Україні» (2010). Також співробітники відділу беруть участь у підготовці аналітичних матеріалів та експертних висновків для органів державної влади.

У червні 2016 року відділ поповнили нові науковці, що помітно посилило його науково-дослідницький потенціал. До відділу приєдналися канд. філос. наук С. Грабовський, д-р філос. наук М. Кисельов, канд. філос. наук В. Куплін. Зараз відділ працює над новою плановою темою «Соціокультурні засади осмислення етнічних процесів», присвяченою дослідженню впливу соціальних і культурних чинників на сприйняття, оцінювання та концептуалізацію етнічності в різних історичних і соціальних контекстах. Співробітники відділу ведуть активну викладацьку діяльність, беруть участь у проведенні конференцій, круглих столів та інших наукових заходів.

Головні публікації співробітників відділу: *Нація серед націй: смисли і значення* (К., 1999), *Етносоціальні трансформації в Україні* (К., 2003), *Національні ідеї та соціальні трансформації в Україні* (К., 2005), *Соціальні практики в глобальному вимірі* (К., 2008), *Фадеєв В.Б. Соціокультурні тренди та українські перспективи* (К., 2009), *Носова Г.Ю. Невизначеність соціального процесу: навколо ідентичності* (К., 2016), *Етнічний вимір соціокультурних перетворень* (К., 2016).

Фадеєв, Володимир — кандидат філософських наук, завідувач відділу філософських проблем етносу та нації Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди. *Сфера наукових інтересів* — філософія етносу.
